

ПОКАЗАННЯ З ЧУЖИХ СЛІВ: НОРМА, ЯКА ПІДЛЯГАЄ ВИКЛЮЧЕННЮ З КПК УКРАЇНИ

Основним змістом кримінальної процесуальної діяльності органів досудового розслідування є робота з доказами. Цю діяльність прийнято поділяти на чотири елементи: 1) збирання (формування) доказів та їхніх процесуальних джерел; 2) перевірка доказів і їхніх джерел; 3) оцінка доказів та їхніх процесуальних джерел; 4) прийняття процесуального рішення та його аргументація (мотивація, обґрунтування) [1, с. 49]. *На основі сукупності зібраних доказів, керуючись законом, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд оцінюють їх і приймають процесуальні рішення та виконують передбачені законом процесуальні дії з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні і визначені ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК)[2].*

Загальне поняття «доказ» повинно бути юридичною конструкцією, яка акумулює в собі основні характеристики і вимоги, властиві доказу як системі взаємопов'язаних елементів (належність, достовірність, допустимість і достатність для прийняття певного процесуального рішення чи вирішення кримінального провадження (справи), комплекс яких і дозволяє говорити про доказ [3].

Доказами є фактичні дані (відомості), що містяться у визначених законом джерелах. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК). Серед передбачених процесуальним законом джерел важливу роль в доказуванні відіграють показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (ч. 1 ст. 95 КПК).

Новелою чинного КПК (ч. 1 ст. 95) є показання з чужих слів – це висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного

факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Для цього під час судового розгляду потрібно допитати особу, яка посилається на пояснення іншої особи.

Існують різні точки зору щодо цієї норми закону. Одні автори вважають її необхідною в доказуванні, другі наполягають на її удосконаленні, треті виступають за її виключення з чинного КПК. Поділяю останню точку зору.

У зв'язку з викладеним розглянемо окремі положення ч. 3 ст. 97 КПК, що надає суду право визнати неможливим допит особи, яка є першоджерелом відомостей, якщо вона:

- 1) відсутня під час судового засідання внаслідок смерті або через тяжку фізичну чи психічну хворобу;
- 2) відмовляється давати показання в судовому засіданні, не підкоряючись вимозі суду дати показання;
- 3) не прибуває на виклик до суду, а її місцезнаходження не було встановлено шляхом проведення необхідних заходів розшуку;
- 4) перебуває за кордоном та відмовляється давати показання.

Таким чином, відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 97 КПК, допиту в суді підлягає особа, яка посилається на висловлювання (пояснення тощо) психічно хворої людини. Законом не визначено про які психічні хвороби йдеться. Це можуть бути хронічні психічні хвороби (шизофренія, епілепсія, пресенільні психози, стареча недоумкуватість, прогресивний параліч тощо), тимчасовий розлад психічної діяльності, недоумство, інші хворобливі стани психіки. При хронічних психічних захворюваннях характерними є глибокі та стійкі патологічні зміни психіки, які виражаються у глибокому розладі психологічного контакту з реальною дійсністю, виражених порушеннях мислення, свідомості, пам'яті, афекту, поведінки, критичних здібностей. Останні порушують судження і поведінку, здатність усвідомлювати чи оцінювати реальність [4, с. 174–175].

Постає питання, чи можна повністю довіряти висловлюванням або поясненням психічно хворої людини? Вважаю, що відповідь має бути однозначною – ні.

Наступне положення відноситься до особи, яка є першоджерелом відомостей (свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, співучасник злочину), що стосуються предмета доказування, і може бути відсутня під час судового засідання внаслідок смерті й не може бути допитана. У цій ситуації як свідок підлягає допиту інша особа, яка спілкувалася з нею раніше й може надати суду необхідні для доказування відомості. При цьому, слід враховувати п'ять стадій формування його показань: сприйняття; запам'ятовування; відтворення; прийом і осмислення одержаної інформації слідчим; трансформація осмисленого у протокольний запис [5, с. 57]. Важливе значення має місце, причини, тривалість, давність спілкування, об'єктивність наданої інформації (висловлювань, пояснень) тощо, а також статус суб'єкта спілкування.

Відомості, отримані від свідка, що спілкувався з першоджерелом, підлягають обов'язковій перевірці як і інші докази. Лише після цього можлива їх оцінка і використання під час прийняття й обґрунтування процесуальних рішень. А перевірити їх не можливо з причини смерті носія відомостей і неможливості його допиту. В ряді випадків не можливо беззаперечно підтвердити, чи дійсно раніше відбулося таке спілкування чи ні. Відповідно немає підстав повністю довіряти показанням такого свідка, вважати їх об'єктивними й неупередженими. Такі показання слід вважати сумнівними, тому їх не можна покладати в основу судового рішення, адже воно має бути законним, обґрунтованим і вмотивованим (ст. 370 КПК).

Сумнівним є положення, закріплене в п. 2 ч. 3 ст. 97 КПК, адже відмовитися давати показання в судовому засіданні мають право лише свідки, які є членами сім'ї та близькими родичами обвинуваченого (п. 1 ч. 1 ст. 3, ст. 18, п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК). Інші свідки зобов'язані давати правдиві показання про відомі їм обставини, що підлягають доказуванню (п. 2 ч. 2 ст. 66 КПК). За давання завідомо неправдивих показань або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених КПК, свідок несе кримінальну відповідальність за ст. 384, 385 Кримінального кодексу України. А за злісне ухилення від явки до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду свідок несе відповідальність, встановлену законом. У разі неявки свідка

без поважних причин судом може бути застосовано привід (ст. 140–143 КПК). Тобто щодо особи, яка відмовляється давати показання в судовому засіданні, передбачені відповідні заходи впливу і суд має можливість й зобов'язаний їх реалізувати. Це потрібно для того, щоб судові рішення було обґрунтованим, а саме, було ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК (ч. 3 ст. 370 КПК). Ці положення в повній мірі стосуються осіб, зазначених в пп. 3 і 4 ч. 3 ст. 97 КПК.

Не можна погодитись з посиланням на «інші правила допустимості доказів» в ч. 2 ст. 97 КПК. В теорії доказів і в чинному КПК встановлено єдине правило допустимості доказів. Доказ, згідно з ч. 1 ст. 86 КПК, визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК, тобто з дотриманням встановленої законом процесуальної форми.

Отже, вважаю доцільним ст. 97 з чинного КПК виключити.

Список використаних джерел:

1. Грошевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С.М. Стахівський. – К.: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. – 272 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370 (з відповідними змінами).

3. Ляш А.О. Поняття доказів у кримінальному процесі / А.О. Ляш, В.М. Ліщенко // Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2(6). – 17 с.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. – К.: «ФОРУМ», 2001, у 2-х ч. Ч.1. – 295 с.

5. Стахівський С.М. Показання свідка як джерело доказів у кримінальному процесі: навч. посіб. / С.М. Стахівський. – К.: Олан, 2001. – 96 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 4-те вид., перероблене та доповнене – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

